

ЎЗБЕКИСТОНДА КАМ ТАЪМИНЛАНГАН ОИЛАЛАРНИ ИЖТИМОЙ ХИМОЯЛАШ ТИЗИМИДАГИ НАТИЖА ВА МУАММОЛАР

Rahmonov Elyor Abdullajonovich

Teacher of the "History" department Kokand State Pedagogical Institute

Mukhsin Moydinovich Kholmatov

Senior teacher of the "History" department Kokand State Pedagogical Institute

ARTICLE INFO.

Key words:

Social protection, transition period, market economy, people with disabilities, large families, low-income families, young families, orphans, lonely elderly people, pensioners, mothers with small children, Action strategy.

Annotation

The article describes the formation of a policy of social support for low-income and young families, the creation of a regulatory framework, the frequency of reforming the policy of social protection in Uzbekistan, the results and problems of this system, the results of reforms within the framework of the Strategy of Action for the Development of the Republic of Uzbekistan for 2017-2021 using the example of Fergana valleys.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2022 LWAB.

Бозор иқтисодиётига ўтиш даврида аҳолини ижтимоий химоялаш зарурлигини чуқур англаган Республика Президенти ва ҳукумати бу борада аниқ чора-тадбирлари натижасида аҳолининг кам таъминланган қисмини дароматларини ошириш юзасидан ижобий ютуқларга эришилди. Жумладан, аҳолининг даромат манбаларидан бири бўлган иш ҳақи, нафақалар ва стипендиялар миқдорини доимий равишда ошириб бориш орқали ҳам аҳолини ижтимоий химоялаб борилди. Бозор иқтисодиёти даврида бошқа республикалар қатори Ўзбекистон Республикаси ҳам бир қатор қийинчиликларга учраган замонда яшаб келмоқда эди.

Бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида кам таъминланган ва балоғат ёшидаги болалари бор оилаларни ижтимоий жиҳатдан қўллаб қувватлаш чора-тадбирлари ишлаб чиқилди. Кам таъминланган ва болали оилаларга ижтимоий ёрдам аниқ берилишини кучайтириш, аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш борасидаги чора-тадбирларни руёбга чиқаришда фуқороларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари роли ва масъулиятини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президентининг 1994 йил 23 августда қабул қилинган “Кам таъминланган оилаларни ижтимоий химоялашни кучайтиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги [3.65] фармонида кўра Республикада кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш янада фаоллаштирилди.

Кам таъминланган оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш мақсадида ажратилган маблағлар миқдори ҳам йил сайин ошиб борди. Масалан 1994 йилда ажратилган республика бюджети маблағлари 361,8 млн сўмни ташкил этган бўлса, бу миқдор доимий равишда оширилиб борилди. 1998 йилда 1 млрд сўм, 1999 йилда 2 млрд сўмни ташкил этиб, ушбу тизим орқали кам таъминланган оилалар – жами 3 миллион киши (мамлакат аҳолисининг 12,2 фоизи) ва болали

оилалар 6,5 миллиондан ортиқ киши(27 фоиз)[1.47-48] моддий ёрдам олди.

Наманган вилоятида ҳам кам таъминланган оилаларга ёрдам беришни ташкил этиш юзасидан маҳаллаларда махсус ҳисоб рақамлари очилди. Шу мақсад учун республика бюджетидан 1994 йилда 1 миллион 805 минг маблағ ажратилди. Бу маблағ 6 минг оилага[8.110] бир йўла энг кам иш ҳақи миқдорида берилди. Фарғона вилоятининг биргина Фарғона шаҳрида 1994 йилнинг IV чорагидаёқ фуқоролар йиғинлари томонидан кам таъминланган оилаларга 1 млн. 862 минг 985 сўмлик моддий ёрдам кўрсатилган[4.118]. Андижон вилоятида 1994 йили 181 мингдан зиёд кам таъминланган оилаларни ижтимоий химоя қилиш учун 98 млн. сўм[6.4141-фонд, 8-рўйхат, 39-жилд, 66-варақ.] маблағ сарфланган. 1995 йил давомида вилоят бўйича 124467 оилага 137 млн. сўмдан кўпроқ[8.111] моддий ёрдам кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси президентининг 1995 йил 20 ноябрдаги “Болали оилаларга давлатнинг ижтимоий ёрдамини кучайтириш тўғрисида”ги Фармони аҳолининг ижтимоий химояга муҳтож қатламга моддий ёрдам кўрсатишда муҳим аҳамиятга эга бўлди. Мазкур Фармоннинг жорий қилиниши натижасида 1996 йили республикамизнинг 15 фоиз оилалари давлат томонидан белгиланган моддий ёрдам туридан фойдаланди[4.118].

1997 йил 1 январдан бошлаб фуқороларнинг ўзини ўзи бошқариш йиғинлари орқали ёрдамга муҳтож, болали оилаларга болаларнинг сонига қараб энг оз иш ҳақининг 50 фоизидан бошлаб 175 фоизигача нафақалар бериладиган бўлди[2.272].

Аҳолининг кам таъминланган қатламларининг давлат томонидан моддий таъминлаш доимий равишда такомиллаштириб, 1997 йил сентябр ойидан бошлаб, ҳар йили 1- синф ўқувчиларига бепул ўқув анжомлари, дарсликларни бериш жорий этилди. Шунингдек, кам таъминланган оилаларнинг бошланғич синфларда ўқийдиган болаларига бепул қишқик иссиқ кийимлар бериш йўлга қўйилди. Масалан, 2001-2002 ўқув йилида 2243 нафар, 2002-2003 ўқув йилида 2108 нафар, 2003-2004 ўқув йилида 5877 нафар кам таъминланган оила фарзандларига бепул дарсликлар ва китоблар, ўқув қуроллари, кийим-кечак, болаларнинг ёзги дам олиш оромгоҳларига бепул, имтиёзли нархдаги йўлланмалар олиб берилди[5.121]. Жумладан, Фарғона вилоятида 2006-2007 ўқув йили учун “Президент совғаси” сифатида 1-синфга қабул қилинган 56100 нафар ўқувчиларга ўқув қуроллари тўпламлари, шунингдек, кам таъминланган оилалар болаларини билим олишида моддий қўллаб-қувватлаш мақсадида 1-9- синф ўқувчиларини бепул қишқик кийим-бошлар билан таъминлашга 2324,6 млн. сўм маблағ сарфланган[7.2048-фонд, 20-рўйхат, 10-жилд, 26 -варақ].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 25 январда “Аҳолининг ижтимоий химояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашни кучайтириш тўғрисида”ги ПФ-3017 сонли Фармони эълон қилиниб, унда 16 ёшгача болалари бўлган нафақа олувчи оилалар тоифаси кенгайтирилди ҳамда, мактаб, академик лицей ва коллежларда таҳсил оладиган 18 ёшгача болалари бўлган муҳтож оилалар ҳам мазкур нафақа турини олиш имконига эга бўлди.

Жумладан, Андижон вилоятида 2004 йилнинг биринчи чорагида 2 ёшгача бола тарбияси билан банд бўлган ишламаётган оилаларнинг 3355 нафарига 1403,7 минг сўм, 18 ёшгача боласи бўлган 1242 та оилага 1838,4 минг сўм нафақа пуллари тўланган. Шунингдек, кам таъминланган деб топилган 1878 та оилага 125,3 минг сўм миқдорда моддий ёрдам пуллари тўланган[6.4141-фонд, 29-рўйхат, 80-жилд, 3 -варақ].

Фарғона вилоятида 2006 йил “Ҳомийлар ва шифокорлар йили” Дастури ижросини таъминлаш бўйича қишлоқ жойлардаги ёрдамга муҳтож 2923 та оилага биттадан жами 906,4 млн сўмлик қорамол бепул бериш орқали моддий ёрдам кўрсатилган[7.2048-фонд, 20-рўйхат, 10-жилд, 26 - варақ].

“Ижтимоий ҳимоя йили” ва “Ёшлар йили” Давлат дастурларига мувофиқ ва ёш оилаларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш, меҳнат фаолиятини бошлаш ва мустақил ҳаётга кириб келишида уларга зарур ёрдам кўрсатиш, барқарор даромад манбаларини шакллантириш механизмлари ва амалий рағбатлантириш омилларини яратиш ҳамда уларнинг уй-жой ва маиший шароитларини яхшилаш мақсадида 2007 йил 18 майда “Ёш оилаларни қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Президент Фармони қабул қилинди. Мазкур Фармонга кўра тижорат банклари томонидан имтиёзли шартлар асосида ёш оилаларга ипотека, истеъмол кредитлари ва микрокредитлар шаклида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ташкил қилиш, уй-жой қуриш, таъмирлаш, сотиб олиш, уй хўжалигини йўлга қўйиш, мебель ҳамда бошқа узоқ муддат фойдаланиладиган ҳаётий зарур товарлар сотиб олиш мақсадлари учун кредитлар ажрата бошланди.

Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг манзиллигини кучайтириш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 15 февралдаги 44-сонли Қарорига асосан “Кам таъминланган оилаларга ижтимоий нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида”ги Низом жорий этилди. Ушбу Низом фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан 14 ёшгача болалари бўлган оилаларга нафақа, бола икки ёшга тўлгунга қадар бола парвариши бўйича нафақа ва кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартибини янада такомиллаштиришда муҳим аҳамиятга эга бўлди.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегияси тадбирларини тобора амалга ошириш мақсадида Республика Президентининг 2017 йил 12 сентябрда қабул қилинган “Аҳолининг кам таъминланган қатламларини қўллаб-қувватлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 3268-сонли Қарори ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳоли қатламларини қўллаб-қувватлаш тизимининг янги босқичини бошлаб берди.

Юқоридаги далиллар таҳлили шуни кўрсатадики, ўрганилаётган давр мобайнида Фарғона водийси кам таъминланган ва ёш оилаларни ижтимоий ҳимоялаш республика ҳукуматининг доимий диққат марказида турган. Шунингдек, аҳолининг кам таъминланган ва кам ҳимояланган қисми-болаларга, аёлларга, қарияларга, ногиронлиги мавжуд шахсларга ижтимоий ёрдам бериш ва уларнинг турмуш шароитини яхшилаш бир тузумдан иккинчи тузумга ўтиш даврида фуқароларнинг иқтисодий ва ижтимоий ислохотларга бўлган ишончини янада кучайтиришга ёрдам беради. Бу гунги кунда ҳам республикамизда ижтимоий сиёсатнинг муҳим аҳамиятга эга эканлиги нафақат иқтисодий ва сиёсий вазиятларгагина боғлиқ, балки халқнинг маънавий қадриятларига асосланган соғлом авлодни тарбиялаш, кўп болали оилаларга мадад бериш, қарияларга ғамхўрлик қилиш, ногиронлиги мавжуд шахсларни ижтимоий қўллаб-қувватлашдан иборатдир.

Иқтибослар/ Сноски/ References:

1. Газиев Ш.М. Фуқоролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ижтимоий ҳимоя фаолиятини такомиллаштириш муаммолари. Юридик фан. номз ... дисс. – Тошкент. 2009.
2. Jo'raev N.O'zbekiston tarixi (milliy istiqlol davri). -Toshkent:"Sharq". 2011.
3. Зокирова Н. Ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиёти шароитида аҳолини социал ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш (Ўзбекистон Республикаси оилалари мисолида). Тарих фан. номз ... дисс. – Тошкент. 2011. 140 бет.
4. Раҳматуллаев Ш.М. Мустақиллик шароитида Фарғона водийси шаҳарларида ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар (1991-1996 йиллар). Тарих фан. номз ... дисс. – Тошкент. 2000.
5. Топилдиев О.Р. Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида ёшларнинг туган ўрни(1991-2008 йй.). Тарих фан. номз ... дисс. – Тошкент. 2011.

6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Девони архиви Андижон вилояти бўлими.
7. Ўзбекистон Республикаси Президенти Девони архиви Фарғона вилояти бўлими.
8. Хайдаров З.У. Наманган вилоятининг совет даври ва мустақиллик йилларидаги ижтимоий-иқтисодий ва маданий тарихи: қиёсий таҳлил. Тарих фан. номз ... дисс. – Наманган. 2007.
9. Elyor Abdullajonovich Rahmonov and Mukhsin Moydinovich Kholmatov. "THE PROCESS OF PROVIDING THE POPULATION WITH HOUSING IN THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION IN UZBEKISTAN.(In the case of the Fergana Valley, 2016-2020)." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.10 (2022): 346-350.
10. Rahmonov E.A., Kholmatov M. M. THE SIGNIFICANCE OF YOUTH SUPPORT IN THE PROCESS OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UZBEKISTAN //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – №. 10. – С. 337-342.
11. Rakhmonov E. THE IMPORTANCE OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN PROVIDING YOUTH EMPLOYMENT IN UZBEKISTAN //Конференции. – 2021.
12. Мамуров М., Мамадалиев А. ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ И ЗЕМЕЛЬНО-ВОДНЫЕ ОТНОШЕНИЙ КОКАНДСКОГО ХАНСТВА В XVIII-XIX ВЕКАХ //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2018. – №. 5-10. – С. 134-136.
13. Мамуров М. ҚЎҚОН ХОНЛИГИДАГИ ЕР-СУВ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ ХУСУСИДА //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 2.
14. Маъмуров М. М. РУС ШАРҚШУНОСЛАРИ АСАРЛАРИДА ҚЎҚОН ХОНЛИГИ ХЎЖАЛИГИ ТАРИХИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ //Academic research in educational sciences. – 2020. – №. 4. – С. 341-346.
15. Мамуров М. М., Хамрақулов С. С. SOME OPINIONS ABOUT AGRICULTURAL ISSUES OF KOKAND KHANATE IN THE WORKS OF RUSSIAN ORIENTALIST HISTORIANS //Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории. – 2017. – №. 4. – С. 87-92.
16. Akbarov Q. TRADE RELATIONS BETWEEN KOKAND KHANATE AND EASTERN TURKEY //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 4. – С. 4-8.
17. Акбаров Қ. "SADOI FERGANА" NEWSPAPER COVERAGE OF LOCAL ENTREPRENEURS IN THE EARLY XX CENTURY: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1244> //RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES. – 2021. – №. 18.05.
18. Bozorov, O. O. "Implementation of the National Policy of the Former Soviet State in the Ferghana Valley." Web of Scholars: Multidimensional Research Journal 1.8 (2022): 59-62.
19. Bozorov, O. O. . "Deportation of Meskheti Turkish People: Its Causes and Consequences". AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT, vol. 1, no. 2, Dec. 2022, pp. 87-89.
20. Bazarov, O. O., and Sh Kholdarov. "SOCIAL IMPACTS FROM THE FORMER SOVIET NATIONAL GOVERNMENT POLICY." Ученый XXI века 4-2 (2016): 11-13.
21. Esonov Z., Amanov A. FROM HISTORY OF THE CRAFT OF THE FERGHANA VALLEY.(AT THE END OF XIX AND EARLY XX CENTURY) //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL

SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022.
– Т. 11. – №. 09. – С. 214-220.

22. Esonov Z., Amanov A. THE HISTORY OF KNIFE PREPARATION CRAFTSMANSHIP IN THE FERGANA VALLEY //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – №. 09. – С. 221-227.
23. Ҳамрақулов С. С. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PERIODICAL PRINTING IN FERGANA REGION //Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории. – 2017. – №. 6. – С. 50-55.
24. Ҳамрақулов С. С. ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ ИРРИГАЦИЯ ТИЗИМИ ВА УНИ ЎРГАНИНИЛИШИДА РУС ТАДҚИҚОТЧИЛАРИ МАЪЛУМОТЛАРИНИНГ АКС ЭТИШИ //Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории. – 2017. – №. 6. – С. 45-49.